

कोभिड १९ ले सहकारी क्षेत्रमा पारेको प्रभावको संक्षिप्त अध्ययन

१: समीतिको गठन: उपरजिष्ट्रार, शाखा अधिकृत, र सहायक एवं सहयोगी कर्मचारीहरु (कुल १८ जना)

२: समितिलाई कार्यदेशः

- सहकारी क्षेत्रको बन्दाबन्दीको अवस्था अघि र पछि अर्थात २०७६ चैत्र १० र २०७७ जेष्ठ मसान्तविचको वित्तीय अवस्थाको विवेचना गर्नु,
- यस अवधिमा सहकारी संस्थाको बचत जम्मा, ऋण लगानी र तरलतामा परेको प्रभावको संक्षिप्त विश्लेषण गर्नु,
- संस्थाले लिनुपर्ने तथा दिनुपर्ने दायित्व, संस्थाको सञ्चालन नाफा लगायत कूल संपत्ति र दायित्वमा परेको असरको मूल्याङ्कन गर्नु,
- बचत तथा ऋण लगायत अन्य विषयगत सहकारी संस्था तथा बहुप्रकृतिको कारोवारमा पारेको असरको बारेमा समेत विश्लेषण गर्नु र
- नीतिगत निर्णयको लागि पृष्ठपोषण उपलब्ध गराउनु।

३: कुल लागत: शून्य

४: संलग्न जनशक्ति: १८ जना

५: अध्ययन समय: २१ दिन

६: छनोट भएका संस्थाहरु: केन्द्रीय २ र प्रारम्भीक २८ गरी जम्मा ३० वटा संस्था छनोट भएका ।

७: मुख्य प्राप्ती

केन्द्रिय संघ २, बचत तथा ऋणको कारोवार गर्नेगरी स्थापना भएका बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरु १७, बहुप्रकृतिका कारोवार गर्ने गरी स्थापना भएका बहुउद्येशीय सहकारी संस्थाहरु ९ एवंकृषि र दुग्धको मुख्य कारोवार गर्ने गरी स्थापना भएका विषयगत प्रारम्भिक संस्था समेत गरी जम्मा ३० वटा सहकारी संघ तथा संस्था छनौट गरी ४ समूहमा विभाजन गरेर अलग अलग रुपमा विश्लेषण तथा विवेचना गरिएको छ । संस्थाहरुबाट प्राप्त भएका तथ्याडकहरुलाई समूहगत रुपमा र कतिपय विवरणहरुको संस्थागत रुपमा समेत अलग अलग विश्लेषण गरी निचोड निकाल्ने प्रयास गरिएको छ ।

क. केन्द्रिय संघतर्फ

- समग्रमा यो समूहतर्फ तरलता ८% ले र कूल सम्पत्ति भण्डै १३ % ले बढेको देखिन्छ।त्यसैगरी जम्मा बचत करिब १५ %ले बढेको पाइए पनि ऋण तथा बचतको

अनुपात भने १० % ले घटेको देखिन्छ। जम्मा ऋण लगानीमा पनि करिब ३% ले संकुचन आएको देखियो।

- यसरी दुवै संस्थाको बचत बढ्नुको मुख्य कारण बन्दाबन्दीले लगानीका अवसरलाई खुम्च्याएको हो भन्न सकिन्छ जसको कारण तरलता समेत बढ्न गएको छ।

ख. बचत तथा ऋण सहकारी संस्थातर्फ

- यो समूहका १७ मध्ये १२ संस्थाको कूल सम्पत्ति र १५ संस्थाको बचत संकलन बढेकै देखिएकाले कुनै न कुनै रूपमा कारोवार भएकै मान्न सकिन्छ।
- समग्रमा यो समूहको जम्मा बचत रकम १.६ % र तरलता १ % ले बृद्धि भएको पाइयो। बचत र तरलता बढ्दाबढ्दै पनि ऋण लगानीमा करिब २.८% घटेको हुनाले बचत र ऋणको अनुपात करिब ४% ले घटेको पाइयो। समग्रमा कूल सम्पत्ति ०.५४ % ले घटेको देखिएकाले बन्दाबन्दीले समग्रतामा वित्तीय कारोवारमा संकुचन आएको मान्न सकिन्छ। यसले केहि हदसम्म राज्यको उत्पादन र सेवा क्षेत्रमा असर पारी पूँजी परिचालनमा पनि नकरात्मक प्रभाव छाड्यो भन्नुपर्ने हुन्छ।

ग बहुउद्देशीय सहकारी संस्थातर्फ

- माथि नतिजा खण्डमा उल्लेख गरेजस्तै बहुप्रकृतिको कारोवार गर्नेगरी स्थापना भएका बहुउद्देशीय संस्थाहरूको बचत ऋण नै देखिएको,
- केही संस्थाहरूले बहुप्रकृतिको कारोवार समेत गरेको देखिएता पनि त्यसको हिस्सा बचत तथा ऋणको कारोवारको तुलनामा धेरै कम छ।
- नतिजा खण्डमा उल्लेख गरेबमोजिम ४ वटा संस्थाको बचत बढेको देखिएता पनि सबै ९ वटै संस्थाको लगानी घटेको देखिएकाले यो अवधिमा लगानीका अवसर खुम्चिएको मान्न सकिन्छ।
- ऋण लगानीको अवसर र परिमाण घटिरहँदा पनि तरलता कम देखाएका सहकारी संस्थाको रकमको प्रयोग के कसरी कहाँ भएको हो त्यसतर्फ नियामक निकायले थप जाँचपड्ताल तथा अनुगमन गर्नुपर्ने देखिन्छ।
- समग्रतामा यस अवधिमा कूल सम्पत्तिमा ०.५५ र तरलतामा १ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ। ऋण तथा बचत अनुपात २.५ ले घटेको भएता पनि जम्मा बचत संकलन भने करिब १.५ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ।
- बन्दाबन्दीको कारणले लगानीका अवसर बढ्न नसकेकै कारणले होला १.६४ प्रतिशतले कमी आएको देखिन्छ।

घ कृषि तथा दुग्धतर्फ

- संस्थाको वित्तीय कारोवारमा केही उतार चढाव देखिए पनि मुख्य कारोवार (दुग्ध पदार्थ) मा भने बन्दाबन्दीले कुनै असर गरेको देखिएन। दुग्ध संकलन अर्थात् खरिद र बिक्री दुवै

कारोवार बढेको पाइयो।दुग्ध पदार्थको खरिद (परिमाणगत) २३ %ले र बिक्री २४.९% ले बढेको देखिन्छ। त्यसैगरी मूल्यगत रुपमा हेर्दा खरिद २३.६ प्रतिशतले बढ्दा बिक्री २५.३% ले बढेको देखिन्छ।

- उपरोक्त कारोवारको विवरणले यो कुरा प्रष्ट पार्दछ की यदि संस्था सदस्य केन्द्रित भई व्यवस्थापकीय पक्षलाई समेत ध्यान दिई सञ्चालन गरेमा कुनै प्रकारका अवरोधले पनि छेक्न सक्दैन।

समग्रतामा चारवटै समुहको सालाखाला रुपमा (simple average) वित्तीय विवरण हेर्दा कूल बचत संकलन ८.६३% र तरलता २.७५%ले बढेको देखिन्छ।त्यसैगरी कूल सम्पत्ति पनि ४% भन्दा बढिले वृद्धि भएता पनि ऋण लगानीमा भण्डै २% ले कमी आएको देखिन्छ।यसको परिणाम ऋण बचतको अनुपात १.००: .७०% अर्थात ७५% मात्र देखिन आयो।

बन्दाबन्दीको कारणले लगानीको वातावरण विग्रेको, निर्माण क्षेत्र लगायत सेवाको क्षेत्र पनि सुस्ताएको र आयात निर्यातमा पनि कमी आएको हुँदा समग्र आपूर्ति सञ्जालमा प्रतिकूल प्रभाव परेको अवस्थामा पुरानो ऋण फिर्ता भएको र तुलनात्मक रुपमा बढी ब्याजको आशाले सहकारीमा बचत रकम बढेको आकलन गर्न सकिन्छ।यसको प्रभावकारी परिचालन अहिलेको टड्कारो आवश्यकता देखिन्छ ।

८: सुझावहरु

- समग्रमा हेर्दा लगानीको अवस्था बन्दाबन्दीको अबधिमा केही खुम्चिएको र यसले पूँजी परिचालन तथा रोजगारीमा समेत प्रतिकूल प्रभाव पार्ने र परेको समेत बुझिएकोले राज्यको तर्फबाट समग्र अर्थव्यवस्थाको नीतिगत निर्णय हुँदा वा कुनै आदेश जारी हुँदा सहकारी क्षेत्रलाई समेत समेट्नु पर्ने,
- बन्दाबन्दीले स्वदेश तथा विदेशमा रहेका धेरै उर्जाशील जनशक्ति बेरोजगार बनेकाले सहकारीलाई उत्पदनसंग जोड्नेगरी राज्यको तर्फबाट विशेष निर्णय गर्नुपर्ने,
- बन्दाबन्दीजस्ता अर्थव्यवस्थालाई शिथिल बनाउने अप्रत्यासित घटनाहरूबाट बचत ऋणभन्दा पनि उत्पादन र उपभोगसंग संबन्धित संस्थाहरू बच्न सफल देखिएकोले राज्यको तर्फबाट सहज वितरण श्रृंखला तयार गरिदिनु पर्ने,
- सहकारी मूल्य मान्यता र सिद्धान्तमा खरो उत्रेका सदस्य केन्द्रित भई समुदायमा आधारित संस्थाहरू त्यति प्रभावित भएको नदेखिएकोले त्यो भन्दा फरक किसिमका संस्थाहरूमा तरलताको अभाव हुने, ऋण असुलीमा समस्या देखिन सक्ने भएकाले नियामक निकायहरूले सुक्ष्म रूपले अनुगमनलाई निरन्तरता दिनुपर्ने,
- विशेषगरी काठमाण्डौं उपत्यकाभित्र रहेका बचत ऋणको मुख्य कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाहरू बन्दाबन्दीले बढि प्रभावित भएको बुझिन्छ।त्यसमाथि बन्दाबन्दि आंशिक खुकुलो भए (२०७७ आषाढ) पश्चात त्यस प्रकारका संस्थामा लगानीको लागि श्रोतको

कमि र तरलताको अभाव हुने बुझिएको छ। सहकारी ऐनमा भएको व्यवस्थाका अतिरिक्त अलगै राष्ट्रिय स्तरमा जोखिम तथा तरलता व्यवस्थापन कोषको खाँचो देखिन्छ। यसको लागि प्रदेशस्तर र स्थानीय तहमा पनि राख्ने प्रबन्ध हुनुपर्ने देखिन्छ।

- बन्दाबन्दी लगायतका कारणले घाटामा गएको स्थानीय तहमा रहेका कतिपय बाणिज्य बैंकका शाखाहरू हटाउन अनुरोध भएका समाचार आइरहेको सन्दर्भमा नेपाल सरकारले आवश्यक कानूनी तथा नीतिगत निर्णय गरी सहकारी संस्थाहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ।
- सरकारलाई सञ्चालन खर्चको कमि भईरहेको वर्तमान अवस्थामा सहकारी क्षेत्रमा उपयुक्त लगानीको अवसर नभई थुप्रिएको बचत संकलनलाई आन्तरिक ऋणको नयाँ स्रोत बन्न सक्ने पनि देखिन्छ।

नीति कार्यान्वयनको प्रभावकारिताको आकलनको लागि नियमित रूपमा अनुगमन र नियमन जरुरी हुन्छ। हाल मुलुकमा रहेका करिब ३४ हजार सहकारी संस्थाहरू मध्ये ९९% भन्दा बढि संस्थाहरू स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको प्रत्यक्ष नियमन क्षेत्रभित्र पर्दछन् तर ती निकायको प्रथमिकतामा सहकारी क्षेत्र पर्न सकेको छैन। राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको तेश्रो खुट्टाको रूपमा स्वीकारिएको सहकारी क्षेत्र एक किसिमले वेवारिसे जस्तो देखिएको छ। यस्तो अवस्थामा संघीय सरकारले विशेष भूमिका खेल्नुपर्ने हुन्छ। समग्र सहकारी क्षेत्रको नियमन अनुगमन गरी राज्यको (सरकारको) मूलप्रवाहमा हिडाउनका लागि ७ वटै प्रदेशमा एक एक वटा संघीय सरकारको मातहत रहने गरी सहकारी प्रदेश कार्यालय स्थापन गर्नुपर्ने देखिएको छ।